

FRANSIZ SİNEMASINDA YENİ DALGA*

Arş. Gör. Battal ODABAŞ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

Giriş

“Bak oğlum, madem bu kadar çok şey biliyorsun, neden kendin oturup bir film çekmiyorsun ?”¹ Kayınpederi Morgenstern’in bir tür meydan okuması, ünlü yönetmen François Truffaut’yu film yapmaya yöneltmeseydi, sanırım Yeni Dalga’nın diğer yönetmenleri film yapmaya girişmeyecekler ve biz de dönemini sarsan filmlerden yoksun kalacaktık. Bir zamanlar sert bir eleştirmen olarak tanınan Truffaut, 1959 Cannes Film Şenliği’ni “ağır ve saygısızca” yazılar yazdığı gerekçesiyle izleme hakkından yoksun bırakılmıştı.

Böyle kişiler ve onların kişisel çabalarıyla başlayan, bazılarına göre bir saman alevi gibi parlayıp sönen, bazılarına göre de sinemayı büyük ölçüde etkileyen bu yeni sinema hareketi, günümüzde bile, hâlâ tartışılan üzerinde tek bir görüş birliğine varılamayan bir olgudur.

II. Dünya Savaşı Sonrası

II. Dünya Savaşı’ndan sonra dünya sineması bir arayış içine girmişti. Savaştan, yenen devletler de, yenilen devletler de zararlı çıkmışlardı. Ekonomiler sarsılmış, yaşam koşulları dayanılmaz hale gelmişti. Bu durum ülkelerin sinemalarını da etkilemekte gecikmedi. Sinemacılar toplumsal sorunlara daha gerçekçi bir biçimde yaklaştılar. Savaştan yenik çıkan İtalya’da “Fran-

sız Doğacılığı”, “Sovyet Toplumcu Sineması”, “İngiliz Belge-Film Okulu” ve İtalyan edebiyatındaki “verismo” (gerçekçilik) akımının uygulanmasıyla ortaya “Yeni Gerçekçilik” sinema akımı çıktı. İngiltere’de yine toplumsal konuları işleyen bir sinemacılar kuşağı “Özgür Sinema” diye bir sinema akımı ortaya koydular. Bu ortam içerisinde Fransa’da da “Yeni Dalga” hareketi ortaya çıktı.

Yeni Dalga’nın Kaynakları

Bu hareketin ilk ürünlerine gelinceye değin, toplumsal ve sanatsal ortam çeşitli etkiler altında yoğunlaşmış ve o durumu almıştır. Bu etkiler, IDHEC, Cahier du Cinéma, Fransız Sinematek’i, Yardım Yasası ve o günlerin siyasal oluşumları olduğunu görürüz.

IDHEC (Institut de Hautes Etudes Cinématographiques), bugün bile önemini koruyan ve dünyadaki önemli sinema okullarından birisidir. 1943 yılında Marcel L’Herbier tarafından kurulmasından sonra bir çok genci sinemaya kazandırmıştır. Burada verilen eğitim, yönetmenleri ne yaptığını bilecek film yapmaya yöneltti. Bu okuldan yetişen genç sinemacılar, “alaylı” diyebileceğimiz yönetmenlere oranla yeniliklere daha açık ve bunları uygulamakta daha cesurdular. Yeni Dalga bu yönetmenlere çok şey borçludur.

Gelelim Cahier du Cinéma dergisine. Bu dergi Yeni Dalga’nın doğmasına neden olan kuramsal ve eylemsel çalışmaları başlattı. André Bazin’in öncülüğünde, bir çok yetenekli genç kendi görüş ve düşüncelerini sergileme fırsatı yakaladılar ve bizzat kendileri film yaparak bu savlarını hayata geçirmeye çalıştılar. Bazıları başardı bazıları da eleştirdikleri noktaları kendileri de yinelemek zorunda kaldılar. Şunu da belirtmekte yarar olduğu kanısındayım: Bu yönetmenlerin “Cahier du Cinéma” dergisinde yazmaktan başka ortak noktaları oldukça azdı. Hepsi sinemayı seviyordu ama uygulayım biçimleri başka başkaydı. Bazıları bir akademizme bağlı kalıyor, bazıları insanların ruhsal durumlarını irdeliyor, bazıları entelektüalizmi benimsiyordu. Bazıları ise siyasal görüşlerini filmlerine yansıtıyordu.

Ancak, bu yönetmenlerin hepsi de genç, ateşli, bir şeyler yapmak isteyen, bunun için de dar aile çevresi içinde, tanınmamış oyuncular, kendi yazdıkları senaryolar ve elde taşınan alıcı aygıtlarla küçük bütçeli ama büyük savlı filmler gerçekleştiren genç sinemacılarıdır. Onların bu özelliği özgür ve istedikleri biçimde filmler yapmalarına olanak sağlıyordu. Tecimsel sinemadan ne kadar uzak kalırlarsa o ölçüde ödünsüz sinema yapma olanağı bulu-

yorlardı. Yeni dalga yönetmenlerinin çoğu eleştirmenlik ve kuramcılıktan gelmişlerse de tecimsel sinema alanından gelenler de yok değildir. Bunlar asistanlıktan, düzeltmenlikten ve sinemanın çeşitli alanlarından sıyrılarak yönetmenliğe başlamışlardı.

1936'da Henri Langlois tarafından kurulan Fransız Sinematek'i, Yeni Dalga yönetmenlerinin yetişmesinde ayrı bir etmendir. Çünkü bu titiz sinema tutkunu Henri Langlois'nın sayesinde kaybolmaktan kurtulan bir çok film, Sinematek'te seyircilere gösterilmiş ve bu filmlerin baş izleyicileri de Yeni Dalga'nın bu genç sinema adamları olmuştur. Burada gösterilen tüm filmleri izlemeleri, onlara yeni dünyalar sunmuş ve görüş alanlarını derinleştirmelerine neden olmuştur. Eski filmlerin yanı sıra yeni filmler de burada gösterilmiş ve özellikle Amerikan sineması onları büyülemişti. Amerikan gangster filmleri ve Hitchcock sineması bu yönetmenleri derinden etkilemişti. Öyleki, 1955'te Jean-Pierre Melville, **Bob, Le Flambeur** (Kumarbaz Bob) adlı filminde Amerikanvari bir gangster filmi gerçekleştirmiştir. Bu film, Yeni Dalga'nın habercilerindendir. Melville daha sonra da bu tür örnekler vermeyi sürdürecektir. Yalnızca Melville değil, Jean-Luc Godard'da da bu etki vardır. Onun **Serseri Aşklar** (A Bout De Soufle) filmi bu türdendir. Diğer yönetmenler de bu türden filmler yapmışlardır.

Alfred Hitchcock ise özellikle François Truffaut'yu ve Claude Chabrol'u etkilemiştir.

Yeni Dalga hareketinin ortaya çıkışını hazırlayan olgulardan birisi de 1952 yılında, Kültür Bakanı ünlü yazar André Malraux'nun sayesinde kabul edilen "Yardım Yasası"dır. Her yıl en iyi kısa filme verilen ödülün çekiciliği genç yönetmenlerin bu alana yönelmelerine neden oluyordu. Stüdyolarda film yapma olanağı bulamayan genç yönetmenler, devletin sinemaya bakışını değiştirmesi sayesinde her türden kısa film ve belgesel ürettiler. Devletin desteği Fransız sinemasına yeni yönetmenler kazandırdı.

Yeni Dalga sinemacıları, savaş sonrası kısa film geleneğinden yararlanmışlar ve kendileri de kısa filmler gerçekleştirmişlerdir. Böylece uzun metrajlı film yapmak için gerekli deneyim, bilgi ve beceriyi sağlamak istemiş olmaları olasıdır. Kısa film ustası George Franju, Alain Resnais, Chris Marker ve etnolog Jean Rouch gibi yönetmenleri görüyoruz. Kısa filmlerle deneyim kazanan bu yönetmenlerin bazıları, daha sonra Yeni Dalga hareketinin ilk örneklerini vereceklerdi. Bu yönetmenler, sinemanın bir anlatım yolu olabileceğini gösterdiler.

Yeni Dalga Ne Getirdi?

Yeni Dalga, yeni şeyler getiriyordu. Cahier du Cinéma dergisinin savunduğu "Mise-en-Scène" (Sahneye Koyma) ve "Politique des Auteurs" (Yazarların Politikası) filmlere uygulanmaya çalışılıyordu. Alexandre Astruc, sinemanın bir dil olduğunun farkına varmış ve Alıcı-Kalem (Le Caméra-Stylo) adlı kuramını geliştirmişti. Böylece Astruc, sinemayı bir azınlığın ve bu azınlığın çoğunluğa kabul ettirdiği belli kalıpların, klişeleşmiş anlatımların tekelinden çıkarıp bir "kalem özgürlüğüne", "düşüncenin her kesimini ortaya koyabilen çağdaş bir dile" dönüştüğünü savunuyordu. Yönetmen, alıcı aygıtı tıpkı bir yazarın kalemi gibi kullanacaktı. Sinema, yazılı anlatımdan daha yumuşak ve ustaca anlatım yoluydu. Böylece yönetmen, yazar statüsüne giriyordu. Astruc'ün yeni dalga sinemacılarına getirdiği bir yenilikti bu. Bu tutum, dünya sinemacıları tarafından da benimsendi ve bir "Yaratıcılar Sineması" doğdu.

Bununla birlikte bu kuram bugün aşılmıştır. Ancak, artık tek bir sinemadan değil, sinemalardan söz edilmesi gerektiği görüşü geçerliliğini korumaktadır. Sinema bir dildir ve düşüncenin her alanını açıklamakta yeterlidir. Yeter ki iyi kullanılabilirsin.

Yeni Dalga'cıların etkilendiği kuramlardan biri olan Mise-en-Scène (Sahneye Koyma) ise bu dönem sinemacılarının sık başvurdukları bir yöntem oldu. Çünkü içe dönüklüğün ve çevrenin yaratımında en iyi yoldur. Genç sinemacılar, bu kuram sayesinde eski alışkanlıklara boş verdiler ve alıcı aygıt yerleşimine, devinimlerine ve oyuncuların yönlerine, devininin sabitleştirilmesine bağlı olarak filmlerini gerçekleştirdiler.

Yeni Dalga hareketinin kuramcıları, bir başka kuram daha geliştirmişlerdi: "Yazarların Politikası" (Politique des Auteurs). Bunu, özellikle 1955'te bir yazısında François Truffaut belirtmiştir. Bunu, kısaca, kompozisyon uğruna kurgu estetiklerini reddetme olarak ifade edebiliriz. Truffaut, bazı Fransız yönetmenlere söze dayalı film yaptıkları için karşı çıkar.

Amerikalı yazar Andrew Sarris, Cahiers yazarlarının yaklaşımını benimser fakat "Yazarların Politikası"nı "Yaratıcılar Kuramı" olarak değiştirir. Nedeni de filmin tümüyle kişisel sanat anlayışına dayalı olmasıdır. Ona göre büyük filmler, yönetmenlerinin imzasıyla tanınır. Sarris, burada, yönetmeni filmin tek sahibi yapmaktadır. Gerçekten de öyledir. Görüntü yönetmeninin, oyuncunun da filme katkıları vardır ama yine de o film o yönetmenin-

dir.

Bu çeşitlilik, sinemanın gelişmesine olumlu katkılar sağlıyordu. Yeni Dalga sinemacıları öyküyü ilk plânda düşünmüyorlardı. Olaylar kronolojik bir sıra izlemek zorunda değildi onlara göre. Nasıl ki günlük yaşam mantıklı bir sıra izlemiyor ve beklenmedik olaylarla doluyorsa filmler de aynı yapıda olmalıydı. Yeni Dalga filmlerinde insanların iç dünyasını irdelemeye genel bir eğilim vardır. Öz yaşamsal filmler oldukça fazladır. Olayların kurgusu mantıklı bir sıra izlememektedir. Geleneksel ve alışılmış kurgudan uzaklaşmış ve yeni biçimler denemişlerdir. Elips düzeltme yöntemine sıkça başvuruyorlardı: Seyircinin bilincinde görüntüler yaratmak için olduğu kadar oyuncu ve kameraman hatalarını da örtmekte sıçrayarak kesme yöntemini geniş biçimde kullanmışlardır. Kesik kesik, beklenmedik, çarpıcı çekimleri seviyorlardı. İzleyicide bir film izlediği kanısını uyandıracak bozucu düzeltmeler ve alıcı aygıt kullanma biçimi deniyorlardı. Yeni Dalga filmleri, bize, sürekli olarak, seyrettiğimiz bir film olduğunu vurgularken filmin benzediği gerçekleri anımsatmadan, onun yarattığı yapay doğaya ve filmciliğe dikkat çekerek anımsatır. Denenen bu yöntemler kişiliklerden ve canlandırılacak rollerden daha önem kazanır.

İçerik olarak da belgeselden kaynaklanmaktadır. Öyküler yerine gerçek olayların kaydı ve gösterimi benimsemiştir. Godard ise sinemayı toplumsal ve ideolojik alanda kullanmak için bu yönteme başvurarak öykü içerikli sinemadan uzaklaştı.

Yeni Dalga biçimde de kendine özgü kurallar ve yöntemler benimsemiştir. Stüdyo sisteminin yapay dünyasından çıkarak sokaklarda filmler gerçekleştirildi. Elde taşınan alıcı ile kaydedilen görüntüler, stüdyo içerisinde kaydedilen görüntülerden daha akıcı ve izleyiciyi daha büyüleyici oluyordu. Yeni Dalga'cılar, kurguyu bir gösteri ya da yorum aracı olarak değil anlatının yükünü azaltmak için kullanıyorlardı. Özellikle anlatıma dayalı daha hızlı bir kurgu gerçekleştirdiler. Filmin plân sayısını artırarak tempoyu yükselttiler ve böylece film hilelerini de maskeleydiler. Uyguladıkları teknikler ise zoom, görüntü üstünde durma, kaydırmalar ve uzatılmış çevrilmeler, alıcı aygıtın titremesi gibi tekniklerdir.

Sinemacıların genellikle kendi yaş gruplarının sorunlarını ele almaları, bu sorunları daha çarpıcı bir biçimde sergilemelerine olumlu bir katkı sağladı. Gençlik ve cinsellik var olan bir çok tabuyu yıktılar. Onlara kadar geçen dönem içerisinde, kendilerinden öncekilerin işlemeye yanaşmadığı konulara

el atarak bunları gözler önüne serdiler.

Yeni Dalga yönetmenlerinin çok ayrı unsurlardan oluşmuş olması, olumlu bir biçimde, birbirine benzer konulara sahip filmlerin ortaya çıkmasına engel olmuştur. Çoğunun küçük burjuva kökenli olması toplumsal konulara el atmalarını engelleyen nedenlerden birisidir. Bu yönetmenlerin büyük çoğunluğunun kariyerleri sağlamaştıkça, gençliğin anarşik dürtülerine gösterdikleri yakın ilgi de azalma göstermiş ve filmlerinde tecimsel kaygılar ağır basmıştır. Ama yine de, Yeni Dalga hareketi içinde varlıklarını sürdüren yönetmenler vardır. Yeni Dalga hareketinden kopan yönetmenlerin son filmlerinde yine de bu hareket içindeyken kullandıkları yöntemlere rastlamak olasıdır.

Senaryoların, filmi yapan kişiye ait olması anlatılmak istenen şeyin daha iyi anlatılması için fırsat yaratmaktadır. Üstelik senaryoların ayakları yere basmaktaydı. Yani güncel olaylardan alınmaktaydı. Yaşayan gerçeği yakalamaya çalışıyorlardı. Özellikle Chabrol, Truffaut böyle çalışmıştır. Godard ise militan sinemanın temsilciliğini sürdürmüştür. Kendi filmlerine yazdıkları dışında, diğer yönetmenler için de senaryolar yazmışlardır. Senaryoların çoğunun yazınsal bir değeri de vardır. Alain-Robbe Grillet, Marguerite Duras gibi romancıardan yararlanmışlar ve bu romancılar da daha sonra sinema yapmaya başlamışlardı. Böylece "Yeni Roman" akımının öncüleri "Yeni Dalga"da buluşuyorlardı.

Fotografide ise daha çok gri bir resim aradılar ve az çok bir belgesel biçim geliştirdiler. Böylelikle sinema daha çok günlük olayların kaydını tutan bir televizyon izlencesine benzedi.

Yönetmenlerin Amerika'yı Keşfi

Yıllar geçip toplumsal ve siyasal olaylar başka bir boyut aldıktan sonra Yeni Dalga'nın ateşli sinemacıları bu duruma dayanamadılar ve çözümler baş gösterdi. Bazı Yeni Dalga yönetmenleri Fransa'yı terkederek Amerika Birleşik Devletleri'nde çalışma yolları aradılar ve burada bir çok film yaptılar. Bu ve diğer Yeni Dalga "kaçkınları" daha sonra kendileriyle yapılan röportajlarda bu hareket içinde yaptıkları filmlerinin bir gençlik başkaldırısı olduğunu, aslında bir denizin olduğunu ama bir dalgadan sözetmenin yanlış olacağını vurgulamışlardır. Ancak bu yönetmenlerin bağımsız çalışmaları, basit konular üzerine ucuz filmler çevirmeleri ve ilgi de görmeleri üzerine tecimsel başarıya da sahip oldular. Yapımcılar da bu konuya ilgisiz kalmaya-

rak bu genç yönetmenlere finans sağladılar.

Yönetmenlerin sinemaya bir sanat olarak bakmaları ve ona duydukları büyük sevgi, bu sanat dalının daha da gelişmesine büyük katkı sağlamıştır.

Öykü geleneğinin sonuca ulaşmada yetersiz kaldığını görmüşler ve eski sinema geleneklerini yıkıp yerine yenilerini oluşturarak bir görsel işitsel dil yaratmışlardır.

Sonuç

Günahıyla sevabıyla, Yeni Dalga, Fransız ve dünya sinemasındaki tarihsel misyonunu tamamlayarak yerini yeni akımlara, yeni arayışlara bıraktı. Sinema sanatına yaptığı katkılar kanımızca olumludur. Bir ekol olmasını bilemedi, evet, ama bir grup sinema tutkununa film yapma olanağı sağladı ve düşüncelerine yeni boyutlar ekledi. Savaş sonrası durağanlığını yıkarak dinamik bir sinema yarattı. Üstelik bu hareketten etkilenen üçüncü dünya sinemaları da kendi özgün sinemalarını yaratma yoluna gittiler. Yeni Dalga sinemacıları, bunlar için iyi bir öğretmen oldular. Özellikle Jean-Luc Godard bu grup üzerinde daha etkili oldu. Cezayir savaşı, Çin Hindî'ndeki çatışmalar gibi olaylar üstüne filmler yapıldı. Afrika kabilelerinin gelenek ve görenekleri belgesel olarak saptandı. Sinemayı, kadınlardan ve paradan çok sevdi bu yönetmenler... ve 1968 rüzgârı her birini bir yana savurdu.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, iyi bir sinema yapmak için iyi bir eğitim (her türlü) gereklidir. Eğer bu yoksa yapılan iş pek de doyurucu olmaz. Yeni Dalga'nın sinemacıları buna ek olarak bir işi yapmak için o işi sevmenin gerekli olduğunu bize göstermiş oldular. Tuttukları yol ikna ediciydi giderek kalabalıklaştılar ve sayıları yüzleri aştı. Böyle bir sinemacı topluluğunun aynı anda ortaya çıkması savaş sonrasının en önemli sinema olaylarından birisini oluşturmuştur.

* **Fransız Sinemasında Tartışmalı Bir Hareket Yeni Dalga** adlı 1987 yılında kabul edilmiş Yüksek Lisans tez çalışmamın sonuç bölümünden bazı yerleri değiştirilerek alınmıştır. B.O.

DİPNOTLAR

¹ **Nokta**, "Sinema Dolu Bir Yaşam", Sayı 36, 1984.

KAYNAKÇA

- BAZIN, André, **Qu'est-ce Que Le Cinéma?**, (4 Cilt), Editions du Cerf, Paris, (I. Cilt 1958, II. 1959, III. 1961, IV. 1962).
- BOUNOURE, Gaston, **Alain Resnais**, Editions Seghers, Paris, 1974.
- BRAUCOURT, Guy, **Claude Chabrol**, Editions Seghers, Paris, 1971.
- BRINTON, Crane; CHRISTOPHER, John B.; LEE WOLFF, Robert, **1453'ten Bugüne Dünya Tarihi Ve Çağdaş Uygarlık** (3 Cilt), Çev. Mete Tuncay, Cem Yayınevi, İstanbul, 1982.
- CASTEX, P.-G.; SURER, P., **Manuel Des Etude Littéraires Françaises, XXe Siècle**, Librairie Hachette, Paris, 1967.
- FORD, Charles, **Histoire Du Cinéma Français Contemporain (1945-1977)**, Editions France-Empire, Paris, 1977.
- FRYDLAND, Maurice, **Roger Vadim**, Editions Seghers, Paris, 1963.
- GARDIES, André, **Alain Robbe-Grillet**, Editions Seghers, Paris, 1972.
- GUIDEZ, Guylaine, **Claude Lelouche**, Editions Seghers, Paris, 1972.
- HENNEBELLE, Guy, **Quinze Ans De Cinéma Mondial (1960-1975)**, Editions du Cerf, Paris, 1975.
- NARBONI, Jean, **Jean-Luc Godard Par Jean-Luc Godard (Articles, Essais, Entretiens)**, Editions Pierre Belfond, Paris, 1968.
- ONARAN, Alim Şerif, Prof. Dr., **Sinemaya Giriş**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1986.
- ORESTE DE FORNARI, **I Film Di François Truffaut**, Gremese Editore, Roma, 1986.
- ÖZÖN, Nijat, **Sinema (Uygulayımı-Sanatı-Tarihi)**, Hil Yayın, İstanbul, 1985.
- SADOUL, Georges, **Le Cinéma Français (1890-1962)**, Flammarion, 1962.